

DÜŞÜNMEK İÇİN SIRA DIŞI BİR BİLMECE: KASSANDRA DAMGASI¹

Dr. Levent Bilgi²

Cengiz Aytmatov'un eserlerinde beşeri değerlerin yanında milli, dini ve Kırgız folkloruna ait unsurlar yoğun olarak görülmektedir. Onun hikâye ve romanları Kırgız coğrafyasında açan yaban gülleri gibidir. Toprak millîdir, ancak gülleri evrenseldir.

Aytmatov, *Kassandra Damgası* adlı eserinde Kırgızlık ve millilik konularının çok ötesinde, evrensel bir hikâye ortaya koymuştur. Biz, *Kassandra Damgası*'nın ayak seslerini Aytmatov'un *Dişi Kurdun Rüyaları* ve *Gün Olur Asra Bedel* adlı romanlarında duyabilmekteyiz.

Yazar, *Dişi Kurdun Rüyaları*'nda insanın robotlaştırılmak istenmesini şöyle ifade etmektedir:

“Ne biçim insanlar bunlar? Ne biçim yönetimdir bu? Toylarda nasıl güleceğimize, cenaze törenlerinde nasıl ağlayacağımıza bile karışıyorlar.”³

---

¹ Cengiz Aytmatov, *Kassandra Damgası*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1997

² Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyeti Bölümü

³ Cengiz Aytmatov, *Dişi Kurdun Rüyaları*, Ötüken yay, 1991, İstanbul, s.296

Gün Olur Asra Bedel isimli romanında ise Sabitcan şöyle konuşur:

“Hiç kimse, hiçbir şey taşımayacak üzerinde. İstersen sokakta çıplak dolaş, biotok (canlı akım) denen telsiz ya da radyo dalgaları seni yine bulacak ve bilincine aralıksız olarak tesir edecek. O dalgalardan kimse kaçıp kurtulamayacak. İnsan ancak merkezden verilen programa göre hareket edebilecek. Keyfince yaşadığını, dilediğini hareket ettiğini sanacak ama aslında her şeyi, aldığı nefesi bile yukarıdan verilen programa uygun olacak. Oradan ayarlanacak her şey... İnsanın her davranışı, her işi bütün düşünceleri ve istekleri, her şey, önceden tespit edilecek.”¹

Yine aynı kitapta Aytmatov, insanlığa büyük bir medeniyet getirebilecek olan uzaylıların kendileriyle temas kurma isteğini Amerikan ve Rus yetkililerine reddettirir. Böyle bir uygarlığı kendileri için zararlı gören Rus, Amerikan ortaklığı, dünyanın etrafını şeffaf, manyetik bir alanla kaplayarak bu irtibatı ebediyen keserler.

Dişi Kurdun Rüyaları ve Gün Olur Asra Bedel adlı eserlerde, insanları tasallutu altına alıp, onları mankurtlaştırmaya çalışan, onların kendi hayatlarını yaşamalarına izin vermeyen bir gücün tenkidi ön plandadır. Yıllar önce yaptığı bir konuşmasında Aytmatov; “Bugün her birimizin robot veya insan olmak mecburiyetiyle karşı karşıya olduğumuzu” belirtmiştir.²

Kassandra Damgası, Aytmatov’un Dişi Kurdun Rüyaları ve Gün Olur Asra Bedel adlı romanlarında geliştirdiği bir teorinin, açık ve net savunulmuşudur.

---

¹ Cengiz Aytmatov, Gün Olur Asra Bedel, Ötüken Neşriyat, 5.b, İstanbul, 1997, s.49

² A.Kabaklı, Türk Edebiyatı, C.5, Türk Edebiyatı Vakfı Yay, İstanbul, 1997, s.1006

Kassandra, Yunan Mitolojisinde Piriam ve Hekuba'nın kızı ve kehanetlerine hiç kimsenin inanmadığı bir kadın kâhin olarak bilinmektedir. Kassandra'nın aşkını kazanmak isteyen Apollon ona yüksek kehanet yeteneği bahşediyor. Fakat Kassandra onun teklifini reddediyor. Apollon da buna cevap olarak Kassandra'nın doğru kehanetlerini hiç kimsenin ciddiye almamasını sağlıyor.¹

Roman, ilk bölümün başında Eklesiast'dan yapılan bir alıntıyla adeta özetlenmektedir: “Henüz dünyaya gelmemiş olan veya bu gün aydınlığında işlenen kötülükleri görmeyen kişi, yaşayan ve gören kişiden daha bahtiyardır.”

“Kassandra Damgası romanı, okuyucuyu alışlagelmiş düşüncelerin dışına çıkarıyor, şaşırtıyor ve hatta onu ikilemde bırakıyor. Bu, kötülüğün, suçların, despotizmin, insaniyetsizliğin bu gün ekilen tohumlarının ne denli korkunç sonuçlara yol açabileceğini gösteren küresel değişmelerin ve sistemli düşünmenin edebiyatıdır.”²

Eser, Rus bilim adamı Andrey Kriltsov'un (kendisini uzay rahibi Filofey olarak adlandırmaktadır) Roma Papa'sına göndermiş olduğu bir mektubun Amerika'da, Tribün gazetesinde yayınlanmasıyla başlamaktadır. Rahip Filofey uzayda bilim istasyonlarından birinde inzivaya çekilmiş halde yaşayan, dünyaya dönmeyi reddeden bir Rus astronotudur.

Filofey'in mektupta belirttiğine göre, ana rahmindeki ilk haftalarında, insan embriyonu hayatta kendini bekleyenleri hissetme ve bu kadere tepki gösterme yeteneğine sahiptir. Eğer bu tepki olumsuzsa, embriyonlar doğuma karşı koymaktadırlar. Filofey, doğuma olumsuz tepki gösteren embriyonların

---

¹ 4. Cengiz Aytmatov, Kassandra Damgası, Ötüken Neşriyat., İstanbul. 1997, s.1

²Çingiz T.Aytmatov, Tavro Kassandra, Moskova: Cusup Balasagm, 1995, s2, İç Kapak Yazısı, Rusçadan tercüme eden Sebahat söylemez.

gönderdiği işareti bulmuştur. Bu embriyonları taşıyan kadının alnında küçük benekler oluşmaktadır. Bu beneklere, “Kassandra Damgası”, olumsuz sinyaller gönderen embriyonlara ise, “Kassandra Embriyonu” adını vermiştir.

İnsan embriyonu gebeliğin ilk haftalarında kendi geleceğine tepki göstererek tehlike işareti göndermektedir. Daha sonra cenin zamanla kendi kaderine boyun eğer ve işaret kaybolur. Bu işaret insan nesli boyunca mevcuttur. Ancak bu işaretin anlamını keşfeden Filofey, işaretin daha belirgin olarak görülebilmesi için uzaydan yere keşif ışınları göndermektedir.

Filofey, Kassandra embriyonlarının ilahi bir sevk ile vermek istedikleri mesajı şöyle özetlemektedir:

“Karar verme şansım olsaydı, hiç doğmamayı tercih ederdim. Sorgunuza -keşif ışınlarına- cevap olarak gönderdiğim sinyali; beni, dolayısıyla da yakınlarımı, gelecekte bekleyen felaketten, acıların işareti olarak kabul edebilirsiniz. Bu sinyali çözebildiğiniz takdirde şunları bilmenizi isterim: Ben Kassandra embriyonu hiç doğmadan, hiç kimseye fazla acı vermeden yok olmak istiyorum... Ben yaşamak istemiyorum... Ben Kassandra embriyonu, doğmak istemiyorum, istemiyorum, istemiyorum...”¹⁶

İstatistiklere göre Kassandra embriyonlarının sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Filofey, insanlığın bu olaydan ders almasını istemektedir. Filofey’e göre insan nesli yavaş yavaş mahvolmaktadır. Bir düşünce cehennemi içinde yaşanmaktadır. Yeryüzünde mutluluk yoktur.

“Bu olay, sadece felaket değil, insan neslinin gelecek tekâmül yolunu anlamamız için Tanrı’nın gönderdiği yeni bir imtihandır. Kassandra embriyonlarının sayısı durmadan çoğalmaktadır. Bunun da sebebi, dünya bilinçaltında insanın günlük yaşamının ahlaksızlığı ve meş’umluğu hissini

---

¹ a.g.e. s. 27

durmadan artmasıdır.”¹

Kassandra embriyonları oldukça hassas sezgi gücüne sahiptirler. Yaşanan dönemi çok iyi hissederler. Onları anlamak içimizde ve dışımızda kurduğumuz kendi dünyamızın anlaşılmasıdır.

Bugün insanlık;

-açlık

-kenar mahalleler

-hastalıklar ve bunların içinde AIDS

-savaşlar

-ekonomik krizler

-sosyal patlamalar

-canilik

-fuhuş

-uyuşturucu bağımlılığı ve uyuşturucu mafyası

-milletler arasındaki çatışmalar

-ırkçılık

-ekolojik ve enerjik felaketler

-nükleer denemeler

-kara delikler v.s. v.s.

gibi tehlikelerle karşı karşıyadır. Her doğan çocuk bu felaketlerin üstüne doğmaktadır. Tüm bunlar yapmadır. İnsanlar tarafından yapılmışlardır. Nesilden nesile insan felaketlerinin

---

¹a.g.e, s. 22

ölçüleri hep büyümektedir. İnsanlık uçurumun kenarında durmaktadır. Böyle giderse insanlık nesli yok olacaktır.

Filofey'e göre sadece her bir ferdin, bütün toplumun, bütün insan neslinin kendi içindeki kötülük ve günahları temizlemesiyle hayat perspektifi yenilenebilir. Bu bir ütopya değildir. Bu, canlı ruhun hayat yoludur, başka yol yoktur. 1

Bu mektup gazetede yayınlandığı gün Futurolog Robert Bork Avrupa'daki olağan gezilerinden birinden dönmektedir. Bork, uçağın penceresinden hayran olmuş bir şekilde, güneş ışınlarını, dalgaları, okyanusu, ufku seyretmektedir. Bunların hiçbiri tesadüfi değildi. Futurolog kâinatın güzelliği ve kendi kendisiyle kalmanın çekiciliğiyle sarhoştur:

“Ve aniden, kendi rotasında dönüş yaparak eğilen uçağın penceresinden okyanusta yüzen büyük bir balina sürüsü gördü. O kadar net, o kadar iri ve hareketli, o kadar çarpıcı ve görkemliydi ki heyecandan nefesi tılandı. Çünkü o, bu balinaları sık sık rüyasında görüyordu. Rüyasında onlar okyanusta yüzüyor ve sanki onu da kendileri ile olmaya çağırıyorlardı.

İşte bu sefer onlar gerçektir. İnanılmaz bir görüntüydü. Balinalar, gökteki turna sürüsü gibi, üçgen şeklinde yüzüyorlardı. Yirmi kadar vardı. Uçak doğruldu. Fakat balinalar hâlâ görünüyorlardı. Dalgaları heybetle yararak ve kafalarından sular fişkırtarak kâh derinlere dalıyor, kâh da devasa gövdeleri ile su yüzüne çıkarak ilerliyorlardı. Onların bu hareketinde uyumlu bir sebat vardı ve yollarından sapmadan, düzeni bozmadan ilerliyorlardı.

Robert Bork, her şeyi unutmuş, balina sürüsünün hareketinin gücü ve iradesine kapılmıştı. Aniden o balinalar arasında yüzdüğünü, kendinin de bir balina-insan olduğunu, tepeden süzülen bahar yağmuru misali sırtından parlayan su

---

¹a.g.e, s.39

sellerinin aktığını hayal etti.” 1

Bok’un balina insan olma düşüncesi, Aytmatov’un yıllar önce yazdığı Beyaz Gemi adlı romandaki çocuğun balık olma hayaline benzemektedir. İki kahraman da insanlığın sebep olduğu kötülüklerin farkındadır. İkisi de bu kötülükleri içine sindiremez. İnsanların kurduğu bu çarpık düzene, sahte ilişkilere isyan ederler. Nihayet her iki roman kahramanı da kendilerini suya ve kalabalığa bırakarak böyle bir hayatı yaşamamayı tercih ederler.

Balinalar bilinçli bir iradeyle sahile yaklaşır ve toplu bir şekilde intihar ederler. İnsanların bozduğu, çürüttüğü, kirlettiği bu dünyada daha fazla yaşamak istemezler. Kötülük sadece yapanın boynunda kalmaz. Bulut olur okyanuslara kadar gelir. Balinaların intiharı biyolojik olarak açıklanamamaktadır. Ancak balinaların bu toplu intiharını dünyadaki olaylara tepki olarak değerlendiren bir görüş vardır.

Oliver Ordok, devlet başkanlığına adaylığını koyan bir siyasetçidir. Her konuda görüşleri, halkı tatmin edecek projeleri vardır. Ancak Cassandra damgasının ortaya çıkmaya başlaması ile bütün dünya insanların nazarları bu konuya odaklanmıştır. Oysa Ordok, bu konuda hazırlıksızdır. İnsanlara söyleyeceği bir şey yoktur. Bu konuda fikirlerini öğrenmek için eski arkadaşı Bork ile görüşür. Yardımcısı Entoni Yunger, Bork’un fikirlerinden istifade ederek seçmenlere tatmin edici birşeyler söylemesini istemiştir. Bu görüşmede Bork, “Filofey’in buluşunun uzayda ortaya çıkarılmış kendi kendimizi düzeltme yöntemi olarak dikkate alınıp değerlendirilmesi gerektiğini; bunun uzaydan ışınlama yoluyla elde edilen mânevi dünyamıza yeni bir bakış açısı” 2 olduğunu söyler.

Robert Bork, Filofey’in buluşunun ya tutarlı delillerle

---

¹a.g.e, s.16

²a.g.e, s.64

çürütülmesi veya dikkate alınması gerektiğine inanmaktadır. Yavaş yavaş bu buluşun çürütülemeyeceğine inanır ve ondan istifade edilmesini ister. Bu amaçla Bork “Kassandra embriyonu fobisi neyi anlatıyor?” adlı bir makale yazarak Filofey’i desteklemeye çalışır.

Bu arada Oliver Ordok’un yardımcısı Entoni Yunger, Bork’u arar ve ikisi arasında uzun bir telefon konuşması geçer. Entoni bu konuşmada, uzay rahibinin teorisini “düşünmek için sıra dışı bir bilmece” olarak değerlendirir. Bu konuşmada Bork, Filofey’in buluşunun insanlık için bir fırsat olduğunu ve gözlerimizin önünde yeni bir çağın başlamakta olduğunu tekrarlar.

Oliver Ordok televizyonda naklen yayınlanan bir seçim konuşmasına çıkar. Meydana büyük bir topluluk toplanmıştır. İnsanlar Ordok’tan Kassandra Damgası hakkındaki görüşlerini sorarlar. Ordok bir müddet Bork’un fikirleri doğrultusunda konuşur. Ancak insanlar dinlemezler. Herkes Filofey’in aleyhindedir. Bu durumu gören Ordok kısa bir şaşkınlıktan sonra seçmenlerine hoş görünmek için Kassandra Damgası’nın aleyhine geçer. Filofey ve Bork’u suçlayan bir konuşma yapar. İnsanlar onu çılgınca alkışlarlar. Böylece siyasetçi, kendi menfaati için ilahî mesaja engel olur, hatta onunla mücadeleye girer.

Filofey üzerindeki protestolar, yürüyüşler, insanların öfkeleri Ordok’un konuşmasından sonra Bork üzerine kayar. Bork ve karısı Cessi evlerinden çıkamaz olurlar. Dünyanın her yerinde onları öldürmekten bahseden insanlar sokağa dökülmüşlerdir. Evde telefonlarının fişini çekerler. Televizyonlarda durmadan onların aleyhine yayınlar yapılmaktadır. Bork bu konuda yeni makalesini bitirmeye çalışır.

Entoni Yunger, Bork’a faks göndererek kendisinin Ordok’un bu ihanetinden sonra ondan ayrıldığını, isterse Bork’a yardımcı olabileceğini söyler. Yunger dünyadaki olaylar

hakkında devamlı Bork'a bilgiler gönderir. İsterse Ordok'u tekzip ederek bu işin içinden sıyrılabileceğini, isterse savaşabileceğini yazar. Bork, Filofey'i desteklemek için savaşı tercih eder.

Kassandra embriyonları buluşu mevcut görüşlere, mevcut hayat tarzına ve mevcut düşünce kalıplarına ağır bir darbe vurmaktadır. Kiliseden mafyaya, oradan fahişelere kadar her gruptan insanlar yollara dökülmüştür. Bork'un makalesi Tribün gazetesinde yayınlanır ve öfkeli insanlar ailenin evinin çevresinde toplanırlar.

Entoni Yunger, Bork'a Filofey ile bir toplantı hazırlayıp, bir televizyon programında beraber konuşmalarını teklif eder. Bu amaçla gerekli malzemeleri toplar ve teknik elemanlarla Bork'un evine gitmek üzere yola çıkar. Bu arada evin önünde bekleyen kalabalık pankartlar açmaya, bağırmağa başlar. Bork'un kellesini istemektedirler. Çağırılan üç polis kapının önünde durmaktadır. Bork daha fazla dayanamaz ve konuşmak için topluluğun önüne çıkar. Topluluk saldırır ve Entoni'nin gelmesine yakın onu linç ederler.

Acilen duyurulan "Uzay-Dünya" bağlantılı basın toplantısı bildirilen saatte başlamıştır. Toplantıya Filofey ile beraber Entoni Yunger katılır. Filofey bu buluştan istifade edilmesini söyler, ancak toplantı salonunda bulunan ve toplantıyı televizyondan takip eden insanlar onun linç edilmesini isterler. Çin, Rusya, Fransa, İngiltere, her yerde yapılan gösteriler Kassandra Damgası'nın aleyhindedir. Bu mitingleri televizyondan seyreden Filofey toplantının sonunda bütün buluşla ilgili evraklarını yok eder ve uzaya çıkararak intihar eder. Böylelikle Kassandra embriyonunu harekete geçiren ışınlar da kesilir.

Mektubun sonunda Filofey'in kendisi tarafından yazılan, hayatını anlatan notlar Entoni Yunger'e verilir. Son bölümde Filofey'in hayatına ait bu notlar bulunmaktadır.

Bektaş Şemsiyev roman hakkında şunları söyler:

“Pek çok kritiğin de yazdığı gibi, Cassandra Damgası şüphesiz bir uyarı romanıdır. İnsanoğlunun iç dünyası, kozmik rekabetle karşı karşıya, kendisiyle yüz yüze geliyor. İnsanlara, akıllı ve hoşgörü sahibi ve çevrelerindeki her şeyden sorumlu olarak kendi rolü (status) hatırlatılıyor. İnsan hayatı için şartlar ağırlaşmaya başlayınca, küresel felaketlerin manasını anlamak için uzaydan gelen meydan okuma ve vahyî (vahye ait) çatışmalar daha acil duruma geliyor. İnsanlık için tehdit nereden gelmektedir? İnsanın kendi içinden geldiği net bir şekilde görülüyor, çünkü iyi ile kötü insanın içindedir ve insanın kendisini tamamen yok etmeye muktedirdir.

Küresel savaşlar, çevre felaketleri, soy kırımlar, etnik gruplar ve kabileler arasındaki çatışmalar ve diğer kendini yok etme belirtilerinin hepsi insanın kendi ürünüdür. Bu bağlamda, insanların stresli hayatlarında pek dikkat etmedikleri Cassandra embriyonlarının şifreli sinyalleri sembolik mana ve küresel ilgi kazanır. Aytmatov’un romanı, dünyanın geleceği için derin düşünceler ilham etmektedir.”¹

Aytmatov, Cassandra Damgası’nda modern hayatın bir türlü çözülemeyen sorunlarına temas etmiştir. Okuyucuyu hayatın anlamı problemi ile karşı karşıya getirerek, robot veya insan olmak tercihi ile buluşturmuştur. Günümüz insanı, ailesi, çevresi, sosyal statüsü, eğitimi ne olursa olsun bu soruya tek başına cevap verme durumundadır.

---

¹Bektaş Şemsiyev, Sosyalizm Sonrası Kırgız Edebiyatı: Kriz mi, Rönesans mı? Atatürk Üniv.Türk Kültürü İnc. Dergisi, Çev: Orhan Söylemez, S.3, 2000, s.330